IL-POEZIJA U AHNA

Ta' Karmenu Vassallo

IL-BNIEDEM ma jgħixx bil-ħobż biss. Qalu u stqarru Ġesù nnifsu dan. U aħna nemmnuh, għax hekk hu tassew. X'jieħdu dawk li, b'sogru kbir ta' ħajjithom u b'ħafna tfixkil u tiġrib ta' tbatija, jixxabbtulek ma' l-ogħla muntanji ħalli jwaħħlu fuq il-qċaċet tagħhom il-bandiera ta' pajjiżhom u jorbtu magħha isimhom? X'jieħdu dawk li jaqsmu bil-għawm l-'English Channel' jew l-oħrajn li jqattgħulek jiem sħaħ, lejl u nhar, fl-ilma ħelu jew fl-ilma mielaħ biex fl-aħħar, mifnijin u mherrijin bil-għaja u b'ruħhom għoddha fi snienhom, jittellgħu għaxja minn ġo fih qishom biċċa karta bajda mkemmxa, imxarrba u maħlula bl-ilma? X'jieħdu dawk li jagħsru saħħithom jiġru fi tlielaq twal, jew jaqbżu qbiż għoli li bih jistgħu jweġġgħu jew ikorru bl-ikrah? X'jieħu min jaqsam il-wesgħat inġazzati bis-silġ ta' l-'Antartika' u jipprova jew saħansitra jirnexxilu jilħaq is-'South Pole'? Wisq drabi, jekk mhux dejjem, dawn il-ħwejjeġ isiru għall-gost, għax wieħed ikollu dik in-namra jew dik il-ġibda. Il-fama u l-glorja għandhom imnejn ikollhom sehem ukoll f'hekk. U, ngħiduha, ta' min ifaħħarha l-ħila u ta' min iqimha l-qlubija ta' nies bħal dawn. Oħrajn, bħal ma huma, ngħidu aħna, il-'boxers' u l-'footballers', jistgħu jinqasmu fi tnejn: xi wħud minnhom jaqdu dan ix-xogħol u, barra milli jagħmlu isem, iħasslu ħobżhom u l-għajxien tagħhom minnu; waqt li xi wħud oħra jagħmlu dan b'kapriċċ jew bħala mogħdija taż-żmien biss. L-istess jista', bejn wieħed u ieħor, jingħad għall-kittieba u għall-poeti. Imma waqt li l-biċċa l-kbira tal-kittieba u ta' xi poeti barranin, l-aktar meta jkunu kittieba jew poeti magħrufin, issibhom jaqilgħu ħobżhom (biex ma ngħidux li xi wħud minnhom jistagħnew ukoll) mill-kotba li joħorġu għall-qari, il-kittieba u l-poeti Maltin qatt ma seħħilhom (u aktarx ukoll qatt ma fittxew jew ħolmu) iħasslu l-għajxien tagħhom mill-kitba u mill-kotba.

Jekk kittieb Malti, prożatur jew poeta, ma jkunx għani biżżejjed minn daru jew ma jkollux xi impjieg jew xogħol ieħor li minnu jkun jista' jgħix, barra milli jitħatteb bil-kitba, jogħtob u jmut bil-ġuħ. Il-poeta Malti, xi drabi aktarx xortih ħażina mittwelid u maħqur u msawwat minn għajru, mhux talli wisq drabi ma jsibx min jidħol u jħenn għalih jekk jaħsel ikun jeħtieġ xi għajnuna jew xi ħniena, imma talli jekk u meta jħabbat xi bieb aktarx ifarrak wiċċu miegħu. B'danakollu, tidher donnha regula

tal-ħajja li aktar ma poeta jiltaqa' ma' xkiel u ħqir u swat, aktar tissaffa u tissaħħaħ il-għanja tiegħu.

Il-għana tal-poeta mhux l-għana li nisimgħu jitqabbel u jiżżarrat mad-daqq, aktarx dejjem lanja waħda, tal-kitarra. Il-poeżija mhix taqbil jew nisġa fuq fuq ta' versi jiġru u jirrimaw bħal, ngħidu aħna, "Ah, lilek tal-gallarija!" jew "X'dawl ta' qamar tala' l-lejla!—Xaqqufa ħsibtha xelin". Poeta aktarx ma jimprovviżax, jiġifieri ma jaqbadx u jdommlok għanja wara ftit tal-ħsieb jew bla ħsieb xejn, kif jagħmlu xi qabbiela. Poeżija suret in-nies, jew aħjar poeżija tajba, trid ħafna ħsieb u tul ta' żmien ġmielu biex issir. Poeti tajbin li jiktbulek poeżija ta' ftit versi fi żmien relativament qasir issib; imma ħafna drabi tgħidx kemm ikunu ilhom imaħ'ħu fuqha u jagħġnuha u jsajruha f'qalbhom qabel ma jniżżluha b'lapes jew bil-linka fuq karta! Giacomo Leopardi, wieħed mill-aqwa u mill-isħeħ poeti liriċi Taljani, ħalla miktub li kull poeżija li ħarġet mill-pinna tiegħu swietlu ħafna għaraq u tbatija. Giosuè Carducci jaqbel miegħu. Imma lil dan l-aktar li kienu jħabbtuh il-versi qosra.

Issa jekk qabbiel mhux ta' min ikasbru, x'ingħidu mela għall-poeta? Il-fatt li, kif intqal sa mill-qedem, 'il-poeta jitwieled hekk' *(Poeta nascitur, orator fit)* diġà jmissu jkun biżżejjed għalina biex nifhmu u nemmnu li dan il-bniedem jingħażel mill-bqija u jintrafa' 'l fuq mill-kotra. U tabilħaqq il-ħafna definizzjonijiet li jingħataw tal-kelma 'poeta' jew tal-kelma 'poeżija' kollha juruna u jġagħluna nifhmu kemm hu minnu dan. Skond il-*Cassell's New English Dictionary*, "poeta huwa wieħed li għandu immaġinazzjoni qawwija u ħakma kbira fuq dik li hi espressjoni ritmika". Definizzjoni oħra mogħtija minn dan id-Dizzjunarju tingħabar sewwa sew fil-kliem: "*one possessed of high imaginative or creative power*". *The Modern Encyclopaedia for Children* tgħallem li "il-poeżija hi nisġa ta' ħsibijiet imfissra bi kliem li għandu l-ħila jqanqal fil-qarrej sentimenti li jġagħluh iħoss dak li jkun ħass il-poeta". It-tifsira li jagħti l-*Concise Oxford Dictionary* dwar il-poeżija hi: "espressjoni għolja ta' ħsieb għoli jew tqanqil kbir ta' qalb f'sura metrika". Iċ-*Chambers's Twentieth Century Dictionary* igħid li l-poeżija "hi s-sengħa ta' min bi kliem melodjuż jaf ifisser ħsibijiet li huma l-ħolqien ta' tqanqil il-qalb u ta' moħħ mixgħul". *Il Novissimo Melzi*, Dizzjunarju Taljan, igħidilna li " il-poeżija hija waħda mill-forom għolja u nobbli tal-letteratura, li tfisser id-dehriet ilellxu fil-ħsieb u s-sentimenti li bihom tbaqbaq il-qalb, li għand-

ha bħala karatteristika tagħha dik il-mużikalità jew armonija msawra bi kliem minsuġ kif jitolbu l-liġijiet tal-Metrika jew tar-Ritmika." L-istess Dizzjunarju jiddefinixxi l-poeta bħala "wieħed mogħni b'fantasija mkebbsa jew wieħed li jsib għaxqa fil-ġmiel u fil-ġid ideali". Fil-*Vocabolario della Lingua Italiana* ta' Nicola Zingarelli nsibu li "poeta hu dak li jħobb is-sabiħ u jitgħaxxaq b'ideali għoljin". U fi *Nuovo Dizionario della Lingua Italiana* ta' Francesco Cerruti naraw li "poeta hu wieħed li, bis-saħħa ta' ġibda jew xejra speċjali u naturali, kif ukoll b'riħet is-setgħa ta' fantasija ħajja, megħjun mill-arti, ifisser f'versi l-ħsibijiet u l-ġibdiet tiegħu ta' mħabba".

Francis Turner Palgrave, fl-antoloġija tiegħu *The Golden* Treasury, stqarr li "il-Poeżija trodd teżori egħżeż mid-deheb"— "*Poetry gives treasures 'more golden than gold'* ". J. Murray MacBain, f'*The Book of a Thousand Poems*, igħid li "poeżija, bħal biċċa mużika sabiħa, hija wisq drabi tifkira bil-kitba ta' xi tiġrib li jqanqal — tiġrib li l-poeta jġedded bi ħsiebu meta jsib ruħu fis-sliem". Fil-ktieb tiegħu, *The Masters of English Literature*, Stephen Gwynn igħarrafna li "fl-istorja tal-biċċa l-kbira tal-letteraturi, il-poeżija laħqet l-aqwa tagħha b'ħeffa akbar mill-proża". Robert Lynd, f'daħla *On Poetry and the Modern Man* għal *An Anthology of Modern Verse*, igħid li "il-Poeżija tibda bħala vjaġġ bla ħsieb qalb l-ibħra koħol tal-fantasija, għalkemm għandha mnejn tispiċċa biex terġa' lura b'vapur mgħobbi teżori ta' l-immaġinazzjoni fil-qaliet tad-dar". U xi mkien ieħor fl-istess Daħla l-istess kittieb iħaqqaq li "Fejn ma hemmx immaġinazzjoni, hemm il-kefrija, l-egoiżmu u l-mewt". Għall-poeta mistiku Ingliż, William Blake, awtur fost kotba oħra ta' *Songs of Innocence*, l-immaġinazzjoni kienet qisha isem ieħor flok dak ta' Ruħ il-Qodos. Fl-Introduzzjoni għal *The English Parnassus* il-Professur W. Macneile Dixon u l-Professur H.J.C. Grierson isostnu li "il-Poeżija hija estasi", u li "is-suċċess ta' poeżija jitqies mill-grad li bih iġorrna lil hinn mid-dinja li ġarrabna u nafu biha aħna f'dinja oħra maħluqa mill-poeta nnifsu". Fl-aħħarnett, biex ma ntawlux iżjed fuq hekk, waqt li Milton igħid li l-poeżija "għandha tkun sempliċi, tmiss u tolqot is-sensi, u ħierġa taħraq mill-qalb", u Shelley jisħaq li "il-poeti huma l-leġislaturi tad-dinja għad li n-nies ma tagħrafhomx b'hekk" (*"Poets are the unacknowledged legislators of the world"*), il-poeta magħruf Taljan Giosuè Carducci, li fl-1906 rebaħ il-Premju Nobel għal-Letteratura, stqarr li l-għan tal-

poeta hu dak biss li jsawwab fil-versi tiegħu l-ħsibijiet għolja ta' moħħu u t-tqanqil qawwi ta' qalbu, u ma jistenna xejn aktar:

Per sé il pover manuale
fa uno strale
d'oro, e il lancia contro il sole.
Guarda come in alto ascenda
e risplenda,
guarda e gode, e più non vuole.

Il-Poeta Nazzjonali tagħna, Dun Karm, fil-poeżija kbira tiegħu '*Non Omnis Moriar*' u fil-poeżija *Dell u Dija*, jistqarr li l-poeta ma jgħannix minn jeddu, imma jgħanni biss meta jkun ispirat.

Mhux minn jeddu l-Poeta
jgħanni. Hemm xrara li xi drabi tikbes,
u meta tikbes tixgħel,
u meta tixgħel taħkem
u tħaddan lill-Poeta u donnha tbusu
u tgħidlu kliem li ħadd għajru ma jifhem,

igħidilna l-Imgħallem tal-Poeti Maltin f'din ta' l-aħħar; waqt li f'ta' l-ewwel, waħda mill-aqwa u mill-isbaħ xogħlijiet tiegħu, isaħħaħ u jsebbaħ u jqaddes l-istess ħsieb:

Kif iddoqq arpa meta swaba' mħarrġa
jiġru bis-sengħa fuq il-ħjut annuna,
hekk il-poeta jgħanni
meta tmissu l-id t'Alla:
Ħabbâr tas-Sewwa, mera tas-Sbuħija,
kelmtu mis-Sema...

Waqt li ħafna u ħafna Maltin u la fehmu u lanqas ma jridu jafu bil-missjoni għolja u nobbli li tista' u taf taqdi l-Poeżija fis-soċjetà, xi kittieba nfushom, l-aktar iż-żgħażagħ, ma nafx għaliex, jaħsbu li telqu jiġru, waqt li, jisgħobbija ngħid, għadhom lanqas biss tgħallmu jimxu fil-qasam tal-Poeżija. B'qari ta' kotba ma jridux jafu, u b'taħbil ir-ras xi ħaġa inqas! Donnhom ma jistgħux jew ma jridux jifhmu u jdaħħluha f'moħħom

li *l-poeżija vera u tajba hi aktarx dejjem bint l-uġigħ*, kif, barra minn oħrajn, igħid f'waħda mill-poeżiji tiegħu Anton Buttigieg. Għal dawk il-ħbieb li ħadu grazzja mal-Poeżija u jixtiequ għada pitgħada jkunu wliedha fis-sewwa għandi dan il-parir: "Aqraw, aqraw, aqraw kemm tifilħu. Mhux taqraw biss għandkom, imma tixtarru tajjeb u bil-għaqal kull ma taqraw. Għarblu sewwa t-tifsila tal-versi, il-ħsieb jew ħsibijiet, kull kelma fir-rabta li jkollha ma' kliem ieħor, u l-mixi meqjus mad-daqq ta' din jew dik il-poeżija. Jekk, flimkien mal-Malti, tafu u tifhmu ilsna oħra barranin, aqraw kemm poeżiji tistgħu f'dawk l-ilsna. Meta tiktbu xi poeżija, fittxu li jkollkom xi ħaġa ġdida xi tgħidu; u qisu u żommu f'raskom li inqas ma tinqdew bi kliem biex tfissru ċar dak li jkollkom tgħidu, wisq aħjar. Jekk ma tridux tafu birreguli tal-Prosodija, affarikom. Biss emmnu li ħadd ma tar bla ġwienaħ—jekk mhux fuq xi ajruplan jew fi 'spaceship'—u li ħadd ma twieled igħallem'l ommu meta kien għadu tarbija talħalib. Ftakru wkoll li naqraw kemm naqraw u nitgħallmu kemm nitgħallmu, qatt ma nkunu nafu kollox jew biżżejjed. Imma mbagħad la taqtgħux qalbkom. Biex wieħed jissokta, jeħtieġlu qabel xejn jagħti bidu. U, kif idoqq u jgħallem wisq tajjeb ilqawl Malti: "Kull mibdi mitmum!"

TWISSIJA LILL-IMSEĦBIN

Infakkru lill-imseħbin biex jibagħtu mill-aktar fiss il-ħlas tagħhom ta' l-abbonament fi "Il-Malti" jekk jixtiequ li r-rivista tagħna tibqa' taslilhom bħas-soltu.

Dawk l-imseħbin li sa ma jasal biex joħroġ il-għadd ta' Settembru jkunu għadhom lura fil-ħlas tad-dritt tagħhom ikollna, wisq kontra qalbna, inwaqqfulhom l-impustar ta' "Il-Malti".